

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Irena Lipowicz

Warszawa, 20. VI. 2014

I.552.16.2014.NC

Pani

Joanna Kluzik-Rostkowska

Minister Edukacji Narodowej

al. Jana Christiana Szucha 25

00-918 Warszawa

Szanowna Pani Minister,

Przypadki rażących naruszeń praw wychowanków w Specjalnym Ośrodku Wychowawczym w Zabrze ujawniły kwestię braku odpowiedniego nadzoru nad ośrodkami, w których przebywają dzieci objęte pieczęcią zastępczą i wymagające specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania. **W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich skuteczny nadzór ze strony organów władzy publicznej mógł i powinien dotychczas być realizowany w obowiązującym stanie prawnym. Ponieważ jednak przedmiotowa jednostkowa sprawa ujawniła zaniedbania o charakterze systemowym w mojej ocenie – mając przede wszystkim na względzie ochronę praw dziecka w przyszłości – konieczne jest nie tylko podjęcie działań praktycznych, ale i rozważenie dokonania odpowiednich zmian prawnych.**

Jak Pani Minister wie, zgodnie z obecnie obowiązującymi przepisami, dzieci wymagające specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania mogą przebywać w dwóch typach placówek: w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu specjalistyczno-terapeutycznego, socjalizacyjnego lub interwencyjnego albo w ośrodku szkolno-wychowawczym.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze wszystkich typów działają na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

(Dz. U. z 2013 r. poz. 135 ze zm.) i są formą instytucjonalnej pieczy zastępczej. Ich zadaniem jest zastępowanie rodziców w opiece i wychowaniu oraz przygotowanie dziecka do dorosłego, samodzielnego życia. Umieszczenie dziecka w instytucji pieczy zastępczej następuje na podstawie orzeczenia sądu. Placówki są nadzorowane przez wojewodę (art. 122 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej), a nadzorem objęta jest całość działalności ośrodka. Kompetencje wojewody są dostosowane do celu nadzoru nad placówkami opiekuńczo-wychowawczymi – to znaczy ochrony praw dzieci pozbawionych opieki rodziców. Przepisy pozwalają zatem wojewodzie np. na przesłuchanie świadków, zlecenie opinii biegłych czy na całodobowy wstęp, także w asyście Policji, do miejsca, w którym przebywa wychowanek.

Specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze działają na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 ze zm.). Ośrodki są typem placówki oświatowej (tak jak np. przedszkola i szkoły), pełnią zatem przede wszystkim funkcje oświatowe. Mogą sprawować opiekę nad dziećmi całodobowo (internat), ale jest to działalność podporządkowana funkcjom edukacyjnym (ma zatem zapewnić realizację obowiązku nauki i nie jest samoistnym celem). Do placówek trafiają dzieci ze względu na swoje szczególne potrzeby edukacyjne (np. dzieci niesłyszące, niedowidzące etc.), a nie ze względu na swoją sytuację rodzinną (do placówki uczęszczają dzieci niezależnie od tego, czy są wychowywane przez rodziców, czy w instytucji sprawującej opiekę zastępczą). Dzieci uczęszczają zatem do ośrodka jeżeli potrzebują nauki dostosowanej do ich indywidualnych potrzeb, a nie wtedy, gdy państwo ma obowiązek zapewnienia im opieki i wychowania. Do placówki dzieci kierowane są na wniosek rodziców (opiekunów prawnych) przez starostę. Podstawą skierowania jest orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane przez zespół orzekający działający w poradni psychologiczno-pedagogicznej (art. 71b ustawy o systemie oświaty). Nadzór nad placówkami sprawuje właściwy miejscowo kurator oświaty. Zakresem nadzoru objęta jest jednak przede wszystkim działalność oświatowa. Nadzór nad działalnością opiekuńczą i wychowawczą jest ograniczony – placówki oświatowe nie pełnią funkcji opiekuna prawnego uczniów, a wszelkie oddziaływania wychowawcze mogą stosować wyłącznie w porozumieniu z rodzicami dzieci.

Kompetencje kuratorów są zatem ograniczone do prawa wglądu do dokumentacji placówki oraz udziału w zajęciach dydaktycznych czy opiekuńczych. Uprawnienia te mogą jednak nie być wystarczające do stwierdzenia uchybień w wywiązywaniu się instytucji publicznych z funkcji opiekuńczych.

Pomimo różnic formalnych, w praktyce oba typy ośrodków mogą pełnić takie same funkcje – to znaczy mogą sprawować opiekę nad dziećmi potrzebującymi specjalnych metod wychowania. Skutkiem tego podobieństwa może być kierowanie dziećmi, które są lub powinny zostać objęte pieczęcią zastępczą do ośrodków działających na podstawie ustawy o systemie oświaty. **Jak już wspomiano, ośrodki szkolno-wychowawcze nie podlegają pełnej kontroli pod kątem wywiązywania się z funkcji opiekuńczych.** Jak wynika z doniesień prasowych, taki przypadek miał miejsce w Specjalnym Ośrodku Wychowawczym w Zabrze.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001, Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą o udzielenie informacji czy, w opinii Pani Minister, obecnie obowiązujący stan prawny pozwala na kontrolę ośrodków szkolno-wychowawczych w zakresie niezbędnym dla zabezpieczenia praw przebywających w nich dzieci.

Z poważaniem

Jeno Jjpcu